

Julkaistu Esitys-lehdessä 2/2008: Entinen katsoja

Haastattelu Julius Elo ja Tuomas Laitinen, teksti ja käännös Tuomas Laitinen

TANSSI, SEKSUAALISUUS JA SADOMASOKISMI

Felix Ruckertin haastattelu

Felix Ruckert on saksalainen koreografi ja tanssija, joka leikkii tanssiesityksen säännöillä. Hänen esityksensä lähestyvät katsojia yksilöinä ja asettavat heidät useimmiten perinteisestä frontaalikatsomosta poikkeaviin tilanteisiin, aktiiviseen rooliin ja kohtaamaan voimakkaita tunteita. Seksuaalisuus ja sen epätavanomaisemmat muodot Ruckertin esityksissä usein tärkeässä roolissa – erityisesti tanssin ja sadomasokismin raja-alueella liikkuminen on avannut uusia ulottuvuuksia tanssiesitykseen taidemuotona. Esitysten muoto vaihtelee interaktiivisten tapahtumien, installaatioiden ja perinteisempien koreografisten teosten välillä. Ruckertille näyttämöllinen ja osallistava esitys ovat pohjimmiltaan samanlaisia.

Ruckert tuo, lainaa ja muuttaa sosiaalisia toimintoja esityksellisiin tiloihin: *Hautnah* (1995) perustui bordellin, *Schwartz* (1998) dianäytöksen, *Ring* (1999) ryhmärituaalin, *Stillen* (2000) galleriavierailun, *Deluxe Joy Pilot* (2000) yökerhon, *Secret Service* (2002) seksuaalisen undergroundin, *Love Zoo* (2004) juhlien, *Placebo treatment* (2005) hoitotilanteen ja *United Kingdom* (2006) lasten roolileikin rakenteeseen.

Felix Ruckert: ”Niin kauan kuin on kyse elävästä esityksestä, esitys näyttämöllä ja osallistava esitys tapahtuvat samassa hetkessä. On näyttelijän läsnäolo ja katsojan tai vastaanottajan läsnäolo. Tämä on elävän esityksen perusajatus, yhteinen läsnäolo samassa tilassa ja ajassa. Tietysti on osallistumisen eri asteita. Ajattelen, että jokainen esitys on suhteessa katsojaansa. Olemme ihmisiä ja välillämme resonoi ja resonanssi on aina erilainen - vaikka esitys olisi aivan sama, tuntuu se erilaiselta. Näyttelijälle se tuntuu erilaiselta joka ilta ja uskon että niin tuntuu yleisöllekin.

Osallistava esitys alkaa minulle, kun katsojalla on todellisia mahdollisuuksia muuttaa esitystä, jos hänet kutsutaan tekemään se ja hän myös tekee sen. Hän tekee sen myös vain katsomalla, mutta silloin on kyse hienovaraisemmasta vaikutuksesta. Jos katsojaa todella pyydetään reagoimaan, jos hänen kanssaan astutaan leikkiin, sanoisin sitä osallistamiseksi.

Se vaatii, että esitys on tiettyyn pisteeseen asti improvisoitu, sillä kun kutsuu yleisön muuttamaan

esitystä, täytyy kyetä reagoimaan, tekemään ne muutokset. Silloin improvisaatiotekniikat ovat hyvin tärkeitä. Työskentelen aina improvisaatiotekniikoiden avulla ja käytän niitä sekä osallistaviin että vähemmän osallistaviin esityksiin. Prosessi on elävän esityksen ydin.”

Viime aikoina Ruckert on siirtänyt työnsä painopisteen esitysten tekemisestä Berliinissä sijaitsevan studion, *Schwelle7:n*, vetämiseen. Schwelle7 (suom. *Kynnys7*) on vuosi sitten avattu tila, jossa taiteilijat asuvat ja työskentelevät vaihtelevissa jaksoissa, osa myös pysyvästi. Tilaan syntyy jatkuvasti uusia tilapäisiä työyhteisöjä erilaisten projektien puitteissa. Ruckert järjestää Schwellessä tapahtumia, työpajoja ja esityksiä. Hän näkee myös itse Schwellen esityksenä.

FR: ”Esitän siellä omia töitani ja lisäksi näytän muiden tekemiä esityksiä, lähinnä sellaisia, jotka myös ovat jollain tavalla osallistavia, leikkivät esityksellä. Meillä esiintyjillä ja tanssijoilla on hieno vapaus tutkimuksessa ja harjoitusprosessissa kokea ja kokeilla asioita, jotka eivät tavallisesti ole mahdollisia. Minusta tuo vapaus on mahtavaa ja se on mahdollisuus, jonka haluaisin antaa ihmisille. On hyvin tärkeää, että se tehdään pehmeästi. On helppoa pyrkiä osallistamaan pelottelemalla tai shokeeraamalla ihmisiä. Se on hyvin yksinkertainen tapa toimia ja johtuu usein siitä, että tanssija tai näyttelijä itse pelkää vuoropuheluun astumista. Itse pyrin enemmänkin hellästi avaamaan mahdollisuuden leikkiin. Tietysti vaaditaan myös tiettyä suoruutta ja rohkeutta, hellyys ei tarkoita välttämättä kohteliaisuutta tai varovaisuutta. Tämän tasapainon kanssa työskentelen yhä.”

Huolimatta siitä, että Ruckertin esitykset hakeutuvat tanssiesityksen perinteisten muotojen ulkopuolelle, pitää hän niitä tanssina.

FR: ”Taustani on tanssissa ja useimmat esitykseni pohjautuvat liikkeeseen. Keho, läsnäolo, aika ja tila ovat aina tärkeässä roolissa. Keho on ydin, esillepano, rakenne, ja esitys on koreografia, vaikka se sisältäisikin tekstiä ja puhetta. Tila ja aika ovat tärkeitä, minkä vuoksi kutsun esityksiäni aina koreografioiksi. Ja tanssiksi. Tanssi on hyvin epäselvä termi ja sen laajan katon alle mahtuu hyvin monenlaisia asioita. Ja tunnen itseni aina tanssijaksi.”

Ruckert on useissa töissään tutkinut BDSM:n mahdollisuuksia esityksessä. BDSM on lyhenne sidontaa, kuria, hallintaa, alistumista ja sadomasokismia tarkoittavista sanoista. Se on tapa harjoittaa seksuaalisuutta, ja sellaisena sen päämäärä on seksuaalinen nautinto, jota haetaan leikkimällä vallalla, kivulla, voimakkailla ärsykkeillä sekä muilla hallinnan ja hallitsemattomuuden muodoilla. Ruckert on kuitenkin ottanut BDSM:n käyttöön taiteellisena työkaluna.

FR: ”Kun aloin tulla mukaan BDSM:iin, halusin alusta asti tutkia järjestelmällisesti kaikki tekniikat

ja erilaiset roolit. Se johtuu uteliaisuudestani, haluan aina nähdä asiat eri puolilta. Ja silloin löysin hyvin voimallista materiaalia. Siinä on kyse rooleista ja arkkityypeistä, jotka ovat hyvin voimakkaita ja saavat muuttumaan. Ne antavat ilmaisemisen mahdollisuuksia, uusia aistimuksia, uusia löydöksiä. Ne muuttavat mahdollisuutta toimia, suhdetta muihin ihmisiin, näkemystä vallasta. Ja tuo kaikki oli minusta mielenkiintoista. Ja niin aloin tutkia sadomasokismia, en vain seksuaalisen nautinnon vuoksi, vaan myös estetiikan, kehityksen, valtasuhteiden ymmärtämisen, kehon toimintojen ymmärtämisen, moraalikysymysten tutkimisen ja tunteiden tutkimisen takia. Mitä on pelko, mitä on kipu, mitä on häpeä, mitä on himo jne.”

Ruckert näkee selviä yhteyksiä BDSM:n, tanssin ja esityksen välillä.

FR: ”Yhteys tanssiin on hyvin yksinkertainen. Se on kohtauksen rakentaminen, koreografia. Jos teen tanssin, annan jotain mitä tanssia ja joitain sääntöjä, nauttiakseni sen katsomisesta tai siihen osallistumisesta. Jos luon SM-kohtauksen, on tilanne hyvin samanlainen. Se on myös koreografian muoto, jolle annan rekvisiitan ja erilaisia sääntöjä. Aina työskennellään kehon, ajan ja tilan kanssa. SM-kohtauksen ei välttämättä tarvitse olla hyvin teatraalinen tai käsitellä paljon valtaa, se voi olla myös hyvin hienovarainen kuuliaisuuden tai protokollan rituaali, jossa joku toimii tai suorittaa tehtävänsä tietyllä tavalla, jonka sinä haluat, määrittelet ja kuvailet. Tämä muistuttaa jälleen hyvin paljon koreografiaa. Ohjaamalla luodaan kohtaus, joka on hetki tavanomaisen todellisuuden ulkopuolella, rakennelma, jonka luomiseen kaksi tai useampi henkilö on suostunut. Toki lopputulos riippuu siitä, kuka sitä on tekemässä, sillä sekä koreografia että SM-kohtaus voi olla myös hyvin banaali ja tylsä.

Toinen yhtäläisyys on tilan avaaminen alitajunnan ilmaisulle. Tanssissa aloitetaan koreografialla tai teemoilla tai improvisaatiolla, aletaan liikkua, luoda asioita ja aina tapahtuu jotain, jota ei voinut ennalta nähdä. Alitajunta ilmenee toiminnan kautta. Käytetään hyvin yksinkertaisia työkaluja: meillä on tila, meillä on keho, teemme näin, teemme näin. Päätämme vaikka, että työskentelemme eläimellisen liikkeen kanssa, alamme toimia ja yhtäkkiä kohtauksia syntyy ja niillä on yhteys toisiinsa. SM on hyvin samankaltaista. Päätämme, että teemme tällaisen kohtauksen ja sinulla on hallitseva rooli ja minulla tämä rooli tai minä annan sinulle kipua ja sinä otat kivun vastaan... ja tehdessä se alkaa muuttua. Tilanne muuttuu, jopa roolit voivat vaihtua. Tai vaikutus onkin täysin päinvastainen kuin mitä odotettiin. Kuten liikkeessä, siinä on paljon voimaa ja dynamiikkaa. Siinä ollaan tietoisia tilasta, ajasta ja kehosta. Kuten SM, myös tanssi voi olla hyvin kivuliasta ja tunkeutuvaa. Ero on siinä, että SM:ssa joku työntää sinua kokemuksiin tavalla, jonka tanssissa voi useimmiten välttää.

Mielenkiintoista kyllä, tanssi käyttää teoriassa koko kehoa, mutta käytännössä seksuaalisuuden alue ohitetaan, usein hyvin tietoisesti. SM:ssa taas seksuaalisuus on aina teema, jollekin ainoa teema. Olen kiinnostunut siitä tuon kokonaisvaltaisuuden takia ja myös koska seksuaalisuus SM:ssa on hyvin fyysistä, hyvin maanläheistä. Siinä on paljon kyse yksilön vapautumisesta ja parin viime vuosikymmenen aikana myös naisten ja seksuaalisten vähemmistöjen vapautumisesta. Sen kautta on nykyään mahdollista lähestyä seksuaalisuutta hyvin avoimesti ja yksinkertaisesti. Ja leikkiä ja kokeilla sillä, kun se ei ole enää suuri tabu. Tämä seksuaalisuuden demystifikaatio tuhoaa tabun ja on siksi monille ihmisille myös vaikea aihe.”

Ruckert näkee myös estetiikan tanssia ja BDSM:ia yhdistävänä tekijänä. Molemmat synnyttävät kauneuden hetkiä, BDSM erityisesti tuhoamisen kautta. Ruckertille tuhon esittäminen jollain tavalla hallitussa muodossa toimii porttina kauneuteen. Lisäksi hän puhuu havaitsemisen muuttamisesta, erityisesti, kun tanssi ylittää visuaalisen taidemuodon rajat.

FR: ”Ajattelen, että tanssi luo omat havaitsemisen muotonsa, jotka ylittävät teatterin. Teatteri on vain hyvin pieni alue tanssille. Kuinka monet käyvät tanssiesityksissä? Vertaa sitä siihen, kuinka monet käyvät tanssimassa tangoa, klubeissa tai kontakti-improvisoimassa... Tanssilla on selvästi tämä hyvin sosiaalinen puolensa, jolla ihmiset etsivät sitä enemmän kokemuksena kuin jonain mitä katsoa. Myös puhtaassa näyttämötaiteessa tulee yhä tärkeämmäksi nähdä tanssi myös muuna kuin visuaalisena taidemuotona. Esittävässä taiteessa tärkeintä saattaa olla konsepti, idea tai sen luomat heijastukset – kun itse koreografia ei ole kovin kiinnostava, mutta ajattelu sen takana voi olla hyvin mielenkiintoista. Ja tietysti se on läsnä osallistavissa tapahtumissa ja konsepteissa, jotka ovat uutta aluetta, sillä havaitsemista on alettu tutkia vasta viime aikoina. Uskon että tutkimatta on vielä paljon. Tanssi on hyvin kokonaisvaltainen tapa, sillä siinä täytyy käyttää kaikkia aisteja. Silmiä, korvia, kosketusta ja muita aisteja, koko tanssin koulutus perustuu läsnäoloon näiden aistien kanssa. BDSM tietysti työskentelee aistimusten, erityisesti äärimmäisten aistimusten, kanssa, ja äärimmäiset aistimukset muuttavat havaitsemista.

Kun työskentelen tanssiryhmän kanssa, annan heille harjoitteita, jotka ovat varsin voimakkaita tai kivuliaita ja se todella muuttaa heidän näkemistään, ajatteluaan ja ulkopuolisen havainnointia. Vedän fyysisiä harjoitteita, joita ei koskaan pidettäisi sadomasokismina, mutta minulle se on hyvin samanlaista.”

Ruckertin utopia ylittää esityksellisyyden taakse.

FR: ”Todellinen tavoitteeni tai utopiani on ajan pysäyttäminen ja tapojen ja asenteiden

pysäyttämisen. Tämä tarkoittaisi sitä, ettei esiintymisen ja ei-esiintymisen välillä enää tehtäisi eroa. Sen sijaan olisi kyky lukea maailmaa ja reagoida siihen ja kommunikoida sen kanssa. Vapaana kaikista konventioista ja tavoista. Tätä tietysti pidettäisiin hulluuden muotona. Mitä se ei ole, mutta sellaisena sitä pidettäisiin. Olen tyytyväinen, jos joskus voin luoda hetken tai tilan, jossa ihmiset pudottavat tapansa ja odotuksensa ja ajatuksensa itsestään ja muista, ja voivat vain olla. Vain olla tilanteessa. Seurata alkuperäisiä impulsseja ja leikkiä sillä. Antaa taikuuden tapahtua. Taide syntyy siitä, jos se on tarpeen.”

xplore08 – aistillisuuden äärellä

Felix Ruckertin organisoima äärimmäistä aistillisuutta käsittelevä *xplore*-festivaali järjestettiin heinäkuussa 2008 Schwelle7:ssä teemalla *materiaali ja toiminta*. Vuodesta 2004 lähtien järjestetty festivaali koostuu työpajoista, luennoista, esityksistä ja juhlista, jotka lähestyvät luovaa seksuaalisuutta, BDSM:ia, esitystä ja rituaalia eri tavoin.

Materiaalin merkitys oli xplore08:ssa hyvin konkreettinen: työpajoissa ja luennoilla tarkasteltiin erilaisten aineiden mahdollisuuksia – mm. veden, tulen, öljyn, metallin, sähkön ja ruoan. Toimintaa taas tutkittiin mm. empatian, alistumisen, laajenemisen ja joogan kautta. Kolmeen päivään oli mahdutettu kokonaista 40 työpajaa ja luentoa. Lisäksi festivaalilla nähtiin Ruckertin uusin teos: installaatiota, tanssia ja sadomasokismia yhdistävä esitys *The Farm*.

Festivaalin mielenkiintoisinta antia on sen erilaisia konteksteja yhdistävä tai jopa uutta kenttää luova ominaislaatu. Huolimatta siitä, että vaihtoehtoinen seksuaalisuus läpäisee festivaalin ohjelman, leimaa aiheen käsittelytapaa avoimuuden ja leikin ohella syvällisyys, jopa hengellisyys, sekä esityksellisyys. Vaikka osallistujajoukkoon mahtuu toki monenlaista vipeltäjää, on pääpaino henkilökohtaisten mielihalujen toteuttamisen sijaan niiden tutkimisessa. Tutkimuksellisuus on sekä xplore-festivaalin että Schwelle7:n olennainen piirre ja Ruckertin vaikutuksesta johtuen se saa usein muotonsa kokeilevina esityksinä. Kuten Ruckert sanoo esityksen ja BDSM:n yhtäläisyyksistä: ”aina työskennellään kehon, ajan ja tilan kanssa”. Sama pätee xploreen, joka on ennen kaikkea kehys kehon kanssa työskentelylle ja sen tutkimukselle.

www.felixruckert.de

www.schwelle7.de